మహాబోధి ఛాయలో

"చెట్టువు చెట్టు లాగానే నిలబడతానంటావా? లాభంలేదమ్మా, దుష్టులు నిన్ను నరికివేస్తారు. నిన్ను నరికిన గొడ్డలి కర్రగా మారిపోతల్లీ. దుష్టులు నీ జోలికి రారు"

—ఒక సింధీ కవి

*   *   *

"నారాయణ...నారాయణ" అని బంధువులు మూకుమ్మడిగా వుచ్చరించారు.

"నారాయణ...నారాయణ"అని అందుకొన్నారు మా జ్ఞాతులూ, దాయాదులూ.

కొన్ని క్షణాలనుంచీ నిశ్శబ్దంగా వున్న వాతావరణం ఒక్కసారిగా శోకావృతమై పోయింది. పాడె నాలుగు కొమ్ములూ పట్టి మామయ్య, చిన్నాన్న యింకెవరో - భుజాలమీది కెత్తుకున్నారు.

ఆ నామ సంకీర్తన సంకేతం అదే కాబోలు. నాకెట్లా తెలుస్తుంది- నా వయసెంతో గూడా వూహించలేని వాణ్ణి!

అది నాన్నగారి అంతిమయాత్ర-అనిమాత్రం గ్రహించాను, పెదనాన్న ముందు నడుస్తూ వెనుతిరిగి చూడకుండా దారి తీస్తున్నట్లుంది. చేతిలో అగ్ని కుంభపు వుగ్గం.

అప్పటిదాకా నన్ను బలవంతంగా పట్టి ఆపుతున్న వరాలక్కయ్యనూ, హనుమాయమ్మ అత్తనూ - విదిలించి కొట్టి - వాళ్ళ పట్టునుండి తప్పించుకొని, నేనూ శవయాత్రలో జొరబడిపోయాను.

వెనకనుంచి అరుపులు, ఏడుపులు, మాటలూ వినబడుతూనే వున్నయ్.

"పాపం పసివెధవ"

"నిన్న పొద్దుట గూడా తండ్రి ఒడిలో ఆడుకున్నవాడు గదు తల్లీ!"

"ఏమిటో కర్మ. వాడికి వడుగు చేసివున్నా బాగుణ్ణు!"

అన్ని గొంతుల మధ్యా అత్తయ్య ఆందోళన.

"చూస్తూ నుంచుంటావేం శేషయ్యా,

బాబును పట్టుకో...అయ్యో - జడుసుకొంటాడ్రా"

అక్కయ్య తత్తరపాటు!

"ఆ శేషయ్యవల్లేమవుతుందమ్మా. వఠి అయోమయం మనిషి"

దారిమధ్యలో శేషయ్య నన్ను గట్టిగా పట్టి ఆపివేశాడు. శేషయ్య మా పొలం కౌలుదారు. రోజూ నాకు మట్టి బొంగరాలు చేసి యిస్తూండేవాడు.

"శ్మశానానికి మనం పోగూడదు చిన్నయ్యా"

"ఏం?"

"దయ్యాలుంటై - భూతాలు సంచారం చేస్తుంటై"...

శేషయ్య ఆ మాటలన్నాడో లేదో, ఎవరో "అబద్ధం, అబద్ధం" అని మృదువుగా నా చెవిలో వూదినట్లయింది. చుట్టూ చూశాను. ఎవరూ కనిపించలేదు. ఆకసం కేసి చూశాను.

అప్పుడు కనిపించింది ఆ చెట్టు. చాలా పెద్దది. మా వూళ్ళో అంత మహా వృక్షం వుందా? అని ఆశ్చర్యపోతూన్నానేమో, చెట్టు గలగలమన్నది. పైనుంచి నన్ను ఓదారిస్తూ ఎండుటాకులు నా తలమీద వర్షిస్తున్నది.

ఆ చెట్టుతో అదే నా ప్రథమ పరిచయం.

* * *

గతం - మంచుంవంటిది అంటారు కవులు. స్మృతి గర్భంలోకి వెళ్లిపోతుందంటారు. కాని నా విషయంలో కాదు. ఆనాటి దృశ్యం యిన్నేళ్ళ తర్వాత గూడా, తలచినప్పుడల్లా మాటల్లో బంధించలేని విపుల మనోచిత్రణలాగా ఎదుట నిలుస్తుంది.

కొల్లి శేషయ్య నాకు మట్టి బొంగరాలు యిచ్చి దుఃఖాన్ని వుపశమించే మాయలన్నీ చేస్తున్నాడు. నేనైతే చెట్టువంకే దృష్టి నిలిపాను. ఒక పార్శ్వంలో

వూడలు గూడా దిగినాయి. చితారు కొమ్మలదాకా ఎన్నో పక్షుల గూళ్ళు. కలకలమంటూనే రెట్టలు వేస్తున్నవి.

అవి నేరుగా ఆనుకొనేవున్న చెరువులో పడ్తున్నవి. ఆ చెరువెంత విశాలమైనది? రెట్టలకోసం చెరువులో చిన్న చాపలు ఈదుకుంటూ వచ్చి ఎంత ఆప్యాయతగా వాటిని భక్షిస్తున్నవో. పైన పక్షులు, కింద చేపలు. చెరువు ఆవలికట్ట నానుకొనే తాటితోపు.

ఆ తోపు నుండే అస్తమిస్తూన్న ఎర్రటి సూర్యబింబం గూడా కనిపించింది. ఆకాశంమీద మేఘాలు చకచకా కదలిపోతున్నవి.

చెట్టు నానుకొని యీ సుందరలీలను పరికిస్తున్నవాణ్ణి ఎప్పుడు నిద్ర పోయానో తెలియదు. కళ్ళు నులుముకొని చుట్టూ వీక్షించేసరికి శేషయ్య లేడు.

చెరువుగట్టు మీది బావి దగ్గర, నాన్నను ఖననం చేసివచ్చిన మా బంధు వర్గమంతా అశుచి స్నానాలు చేస్తున్నారు.

రావుల సుబ్బమ్మగారి మఠంలో విడిసిన బైరాగులు చెట్టుకింద చితుకులతోనే మంటలుచేసి అన్నం వండుకుంటున్నారు. సూదులగుంట కోటయ్యగారి ధర్మ సత్రంనుండి గంట వినిపిస్తున్నది.

సత్రంలో వూరి ఆసాముల గురువు లెవరో దిగినట్లున్నారు. మావాళ్ళు నన్ను వెతుక్కుంటూ వచ్చారు-

"శేషయ్య... శేషయ్య ఏడీ...?"

"ఆ బైరాగి వాళ్ళతో గంజాయి దమ్ము కొడ్తుండాలి"

"పిల్లవాణ్ణి వదిలి ఒంటర్నిచేసి పోతాడా, పిచ్చిముండాకొడుకు!"

నేను చెట్టుతో సంభాషణ జరుపుతూ, ఆ మగతనిద్రలో గూడా దాన్ని పొడిగిస్తూ ఒంటరిగా లేననీ భయపడలేదని వాళ్ళకు విశదీకరించటం అప్పటికి నా చేత కాలేదనుకొంటాను.

* * *

కొన్నాళ్ళ తర్వాత నా చిన్నతనంలోనే కొల్లి శేషయ్య, నా బొంగరాల నేస్తం, నిజంగానే బైరాగుల్లో కలిసి వెళ్ళిపోయాడు. అతని భార్య రత్తమ్మ. ముసలి తల్లి నాగమ్మ - అమ్మ వద్దకు వచ్చి భోరున రోదించటం గూడా నాకు బాగా గుర్తు.

ఎన్నిసార్లు ఆదుఃఖాన్నీ, శోకాన్నీ విన్నానో! రత్తమ్మ నన్ను కావిలించుకొని తన హృదయంలోని గాయాన్ని వేయి పుటల వ్యాఖ్యానం లేకుండానే, ఎన్నిసార్లు చూపిందో - చెప్పలేను.

నేనైతే-మాదక్షిణ వీధినుండి సందుల్లో గొందుల్లో నడిచి ఎక్కడోవూరి వుత్తర సరిహద్దుల్లో వున్న ఆ చెట్టు కిందికే వచ్చి మౌనంగా కూర్చొనేవాణ్ణి.

"శేషయ్య వున్నాడు, తనను తను వెతుక్కుంటున్నాడు. తన నీడ నుండి విడిపోదామని కొండల్లో గుహల్లో తిరుగుతున్నాడు"

ఈ మాటలు ఆ వృక్షరాజం అన్నదంటే మీరు నమ్ముతారా? నమ్మరు.

బడి నుంచి వచ్చి ఆటలు ఆడుకొంటున్నవాణ్ణి- శేషయ్య నన్ను ఆచెట్టు చుట్టూ ఆటలతోనే ప్రదక్షిణలు చేయించటం, మఠంలో పెద్ద అరుగుమీద గోసాయివాళ్ళ మధ్య కూచోబెట్టి వాళ్ళ తత్వాలు వినిపింప జేయటం, సత్రం మెట్లమీద నిలబెట్టి స్మశానం నుండి పైకి లేస్తున్న పొగల్ని చూపటం, తాటి తోపుగుండా చెరువు దూరపు గట్టు మీది నాగుజెముడు పొదల్లో, కాలిబాటల్లో తిప్పటం- ఇంట్లో యీ విషయాలు ఎవరితోనూ ముచ్చటించేవాణ్ణిగాదు.

ఆ చెట్టుతో స్నేహం కలిపిన శేషయ్య, భూమి మీది సజీవ వస్తువులన్నింటితోనూ స్నేహం కుదిర్చిన ఆ చెట్టూ- ఒకటిగాదా? అనిపించేది.

రత్తమ్మ ఆ చెట్టుకింద క్షణకాలం నిలబడితే తన గాయం మానిపోతుంది గదా. రత్తమ్మకు ఈ విషయం ఎట్లా చెబటం? ఒక గొప్ప పరమార్థాన్ని వ్యావహారికంగా అనువదించటం నాకు సాధ్యమా? చిన్నవాణ్ణి.

కాని ఇరవై సంవత్సరాలు కాలరథం పయనించిన తర్వాత, యిది సాధ్యమైంది. ఎక్కడో వుద్యోగంలో వున్నవాడికి, అమ్మ చేత- శేషయ్య భార్య రత్తమ్మ వుత్తరం రాయించింది.

ఎవరో సాధువు వుత్తరాది నుంచి వచ్చి చెట్టు కింద విడిదిచేశాడు. తనే శేషయ్యనని వెల్లడించుకొన్నాడు. వయసు తప్పితే అదే ఆకారం, అదే కుడిచెవి కింద పుట్టుమచ్చ, అవే లోతుకుపోయినకళ్ళు. తెలుగూ హిందీ కలిసిన మాటలు.

గ్రామస్తులు అతన్ని సన్యాసాశ్రమం విసర్జించి భార్యను ఏలుకోమని నచ్చచెబుతున్నారు. రత్తమ్మ అతడికి చాలా పరీక్షలు పెట్టింది. మరి ఆమె అత్త నాగమ్మ- కొడుకు దిగులుతోనే గతించిందాయెను. కొందరు గ్రామస్థుల్ని గుర్తు పడ్తున్నాడు. కొందర్ని గుర్తుపట్టటమూలేదు.

వాళ్ళింట్లో రత్తమ్మ ఏ మూల ముంతలోపోసి డబ్బులు దాచిపెట్టేదో గూడా చెప్పగలుగుతున్నాడు. రత్తమ్మను ఆవేదనతో చూస్తున్నాడు. కాని ఆమెకు నమ్మకం కుదరలేదు. నన్ను రమ్మని వుత్తరం వ్రాయించటం- చివరి పరీక్షకే.

నేను వూళ్ళో దిగిన మర్నాడే రత్తమ్మ సాధువు చెంతకు తీసుకొని పోయింది. అదే చెట్టుకిందే కూర్చొని పద్మాసనంలో వున్నాడు-సన్యాసి.

నేను చెట్టు నీడలోకి ప్రవేశించానో లేదో పైనుంచి ఎండుకొమ్మొకటి నా శిరస్సుమీద పడింది. చిన్న కొమ్మ. పైకి చూశాను. కావు, కావుమంటూ కాకులు ఎగిరిపోతున్నవి.

సాధువుకు అమ్మ యివ్వగా తెచ్చిన నారింజపండు సమర్పించి ఎదుటనే నుంచొన్నాను. కళ్ళల్లోకి సూటిగా చూచాను. నిస్పందన.

"శేషయ్యా...నేనెవర్ని?"

చిరునవ్వు. నేను రత్తమ్మ వంక, ఆమె నావంక చూపులు.

చెరువుగట్టు మీది తడి రేగడి మట్టి ముద్దతెచ్చి అతని చేతి కందించాను.

"శేషయ్యా, నాకు బొంగరం చేసిపెట్టవా?"

అర్థంకాలేదా? నావంక అయోమయంగా దృక్కులు సారించాడు.

హిందీలో చెప్పాను: "లట్టూ...లట్టూ! లట్టూ బనావ్ శేషయ్యా!" బొంగరాన్ని హిందీలో 'లట్టూ' అంటారు.

అచేతనంగానే వుండిపోయాడు. మట్టిముద్ద చేతిలో అట్లాగే వుంది.

"దొంగ...చోర్?"

ఆకులు గలగల రాలుతున్నవి. చోర్, చోర్...!

కమండలాన్ని వదిలి సాధువు పరుగు లంకించుకొన్నాడు. అప్పటిదాకా యీవింత చూస్తున్న వూరి యువకులు దుడ్డుకర్రలు ధరించి వాడిని తరమటం మాత్రమే నేను చూశాను.

రత్తమ్మ ఏడ్చి, గుండెలు బాదుకొని చెరువులోదూకి కనబడని శూన్యంలో కలిసిపోతుందేమోనని భయంతో అడ్డంగా నిలబడిపోయాను.

కాని ఆమె-నిశ్శబ్దంలో నిశ్శబ్దంగా చెట్టువేళ్ళమీద చాలా సేపు కూచొన్నది. కళ్ళ నీళ్ళుగూడా పెట్టుకోలేదు అప్పుడు నాకు హఠాత్తుగా జ్ఞాపకం వచ్చింది—యీ దొంగ గోసాయి ఆకారం.

నా చిన్నతనంలోనే శేషయ్య గ్రామంలో వున్నప్పుడు, వీడు మఠంలో కొన్నాళ్ళు మకాంచేశాడు. శేషయ్యతో స్నేహం చేశాడు. ఇద్దరూ గంజాయి పట్లు పట్టుండేవాళ్ళు. వాడు రత్తమ్మను వీక్షించినది ఆవేదనతోనని పొరబాటుగా అనుకొన్నాను. ఆవేదన కాదు—తీరని తమితో తిలకించాడు.

చెట్టూ చుట్టూ అప్రయత్న ప్రదిక్షణ చేస్తున్నప్పుడు, యీ సడిచిపోయిన స్మృతిమేఘం యిన్నేళ్ళ తర్వాత తిరిగివచ్చింది. శేషయ్య యింకా తనను తాను వెతుక్కునే అన్వేషణలో వున్నాడా? లేక యీ దొంగ గోసంగి అతన్ని అయిపు లేకుండా చేశాడా?

రత్తమ్మకు తగిలిన యీ గాయాన్ని ఎవరు మాపుతారు—అనుకొంటూండగానే రత్తమ్మ మాటలు వినవచ్చినవి.

"చిన్నయ్యా, నేను చస్తే తలకొరివి పెడతావా?"

నాది ఆమె కులంగాదు. గోత్రంగాదు. ఆశ్చర్యపడి ఆమె వంక నిదానించి చూశాను. చెట్టు ఆమె హృదయకుహరంలో ఏ వాణిని పలికించిందో, ఆమె ఆత్మ రూపం చూస్తూ- "ఊ", అన్నాను.

అని- "నేనెక్కడో వుంటాను. నాకెట్లా తెలుస్తుంది" సందేహం వెలిబుచ్చాను.

లేచి నుంచుంటూ అన్నది- "ఎట్లాగో తెలుస్తుందిలే చిన్నయ్యా"

* * *

రెండేళ్ళ తర్వాత నాకు నిజంగానే పిలుపు వచ్చింది. ఆరోజు రాత్రి ఎక్కడో పరరాష్ట్రంలో ఒక మిత్రుడి యింట్లో జిడ్డుక్రిష్ణమూర్తిగారి రికార్డు వింటూ కూచొనివున్నాను- నదీ తీరంలో ఒకచెట్టు చరిత్ర-ఆ యల్.పి.

మాడ్యూటీ ఆఫీసరు- ఆఫీసులో టెలిగ్రాం అందుకొని ఎక్కడెక్కడికో ఫోన్లు కొట్టి నా వునికిని కనుక్కొన్నాడు. తీగెల మీదే తంతిసారాంశాన్ని చదివి వినిపించాడు. ఆ అర్ధరాత్రే నా ప్రయాణం.

* * *

రత్తమ్మ అంత త్వరగా దేహ విసర్జన చేస్తుందని నాకనిపించలేదు. మాటల్లో స్పష్టత, చూపుల్లో నిశితత్వం చూసి ఎట్లా అనుకోను? దేహమే కొంచెం శుష్కించివున్నది.

దృశ్యమంతా అసత్యం, దృశ్యానికి ఆవల వున్నదే సత్యం అని కొద్ది క్షణాల్లోనే రత్తమ్మ మాటలు స్పష్టం చేశాయి.

"వచ్చావా చిన్నయ్యా, వస్తావని తెలుసు"

ఏమిటో ఓదార్చబోయాను. తను వినిపించుకోలేదు.

"నాకు స్త్రీధనం ఆస్తి వున్నది- పొలం. నువ్వు చదువుకున్న బడి కమిటీ వాళ్ళకు రాసేశాను. నీకేమీ లేదు"

"నాకెందుకు రత్తమ్మా. పెద్ద వుద్యోగంచేస్తున్నా"

"నా అస్థికల కోసం పెద్ద ఖర్చులకు పోమాక"

"డబ్బు సంగతి తేవద్దు. నీ కోరికేమిటో చెప్పు రత్తమ్మా. నా వుద్యోగం కాశీ దగ్గర. గంగానదిలో కలపనా?"

"వద్దు-చిన్నయ్యా. ఆ చెట్టంటే నాకు చాలా యిష్టం. శేషయ్య ఎక్కడైనా కనిపిస్తే నీదగ్గిరే వుంచుకో"

"మంచిది. నాతోనే వుంటాడు"

రత్తమ్మ బావలూ, మరుదులూ గొణుగుతున్నా నేను లక్ష్యపెట్టలేదు. ఆ సాయంత్రమే ఆమె ఖననం. అస్తి సంచయనం రోజున చెట్టు వేళ్ళ మధ్య పాదులు తీసి ఆ ఎరువు వేశాను. మా బంధువులు ముభావంగా వున్నా ఎవరూ ఆక్షేపించలేదు.

చెట్టు మీది పక్షులూ చెరువులో చేపలూ ఈ దృశ్యాన్ని చూసి వుండాలి. గూళ్ళకు తిరిగివచ్చిన పిట్టలు గుండెల్లో దిగులు రేపే విచిత్ర శబ్దాలేమీ చేయలేదు. వెన్నెల వచ్చిందాకా వుండి, ఆ రాత్రే నేను తిరుగు ప్రయాణం కట్టాను.

కాని మధ్యలో కథను చాలా భాగం, చెట్టుతో పెరిగిన నా అనుబంధం చెప్పటం మరిచి పోయాను.

* * *

నాన్న గతించిన నాలుగైదు ఏళ్ళలోనే-మేము దారిలేనిఎడారిలో. సంచరించవలసి వచ్చింది. ఉమ్మడి కుటుంబం విడిపోయింది. నాన్న చేసిన అప్పులన్నీ మా మీదనే పడ్డాయి. పొలం అమ్మి అమ్మ అప్పులు తీర్చేసింది.

ఆత్మ బంధువులుగూడా మా వునికినివట్టించుకోవటం మానివేశారు. అమ్మ కోమట్ల యింట్లో చిల్లర మల్లర పనులు చేస్తూవుండేది. అప్పుడే అడుగు పెట్టిన నా హైస్కూలు ప్రాంగణం,అప్పుడే మెళకువలో ప్రప్రథమ స్పందనం లాగా చిగురించిన నా సహాధ్యాయుల స్నేహ మాధుర్యం-నాకు దూరమై పోయాయ్.

మా గ్రామానికి పొరుగూరు వెల్లలూరుకూ-సరీగ్గా పొలిమేరలో నెలకొన్న కొత్త బియ్యం మిల్లులో కూలీగా చేరాను.

కూలి అంటే దినభత్యం, నెల జీతం లాంటిదిగాదు. మరలో ఒక పక్కగా విడిపోయి పడే తవుడును పోగుచేసి బస్తాలకెత్తటం. ఆ శ్రమకు ప్రతిఫలంగా వడ్లు మరవేయించుకున్న అసాములు- రెండు మూడు దోసిళ్ళ బియ్యం నా బుట్టలో వేసేవారు.

కాని యీ శ్రామిక జీవనమే-ఆ చెట్టుతో నాకు నిత్య సమ్మేళనానికి ప్రాతిపదిక అయింది. మిల్లునుంచి యింటికి పోతూ, దారిలో ధూళినంతా చెట్టు

వద్ద చెరువులో శుభ్రపరచుకొనే వాణ్ణి. చెట్టుకింద నిర్వేదుడిగా బైరాయించే వాణ్ణి.

పోతూ పోతూ ఎండు చితుకులు ఏరుకొని చిన్నమూట కట్టుకొనేవాడిని. అమ్మ పొలాల్లో ఏరి తెచ్చిన ఎండు వరి మోళ్ళతో యీ సమిధెలు మిశ్రమమై యింట్లో పొయ్యి రాజుకొనేది.

ఈ ఎండు సమిధలా నాకూ చెట్టుకూ బాంధవ్యం? శేషయ్య స్నేహంలో కలిసిన నెయ్యం కాదా?- అన్న ఆలోచనలుగూడా వుద్భవించేవి.

ఎందరో పధికుల్ని మోసుకుపోయే ఎన్నో బళ్ళు-చెరువు తీరాన చెట్టు నీడలో నిలిచేవి. వాళ్ళంతా- ఏదో తృష్ణతో, వాంఛలతో సుఖ దుఃఖాల ప్రవాహాల్లో పయనిస్తూ, నీడకోసం విడిదిచేసి తరలిపోయే ప్రయాణీకులైతే- నేనెవరిని?

అప్పటివరకూ తన నుండి ఏమీ కోరిక, కాంక్షించక, ఏ అజ్ఞాత చిరంతన స్నేహం కోసమో, దాని నీడలో ఏ అభిమానంతో కూర్చొనేవాడినో, యీ చితుకుల వేటలో ఆ సహజ మాధుర్యం నశిస్తున్నదా? ఆనాటి నుంచే సమిధలు సేకరించటం మానివేసాను.

ఈ ఒక్క సంవత్సరంలోనే నా వయసెంత పెరిగిందోగాని, ఆలోచనలు మాత్రం అలలు, అలలుగా అలముకొనటం మాత్రం గ్రహించాను.

ఇంకొక విశేషం- ఆ చెట్టుకిందనే వుపవశించటం నేర్చుకొన్నాను.

తిండివేని రోజున ఋద్బాధగాని, పిపాసగాని సోకకుండా-హోరున వీస్తున్న గాలిలో, వర్షాక్రమాల భయానకారవంలో, చెట్టులో ఒదిగి కూర్చొని స్పష్టా స్పష్టంగా వినవచ్చే బైరాగుల భజనావళిని వింటూనే- యింటికి పోయిన రోజున అమ్మ భయాందోళనతో అడిగిన ప్రశ్న: "నాయనా, ఆ చెట్టు వద్ద ఎప్పుడూ కూచుంటావని గురునాధం చెబుతున్నాడు. నిజమేనా?"

అమ్మకు ఏ అసత్యం చెప్పటం? అక్కడి ఏ అస్పష్ట అనుభవైక వేద్యాలయిన అద్భుత దృశ్యాలను వివరించటం? వైద్యశాలకు బండిలో పోతున్న యువతి-చివరి ప్రసవ వేదనతో, అక్కడే తన ప్రధమ శిశువును గాలివానలోనే వీక్షించిదని చెప్పనా? చాకలి యువతి వెంకటి అక్కడే ఆత్మ హత్య చేసుకొన్ననాడు ఆ చెట్టు మీద కోపగించుకొన్నానని చెప్పనా?

నాకే గోచరంకాని ఏ పదార్థంతో నువ్వూ మమేకమని ఏ సనాతన వివేకాన్ని బోధిస్తున్నదో నాకే అగ్రాహ్యం కదా. ఏమని చెప్పేది? ఏమని? ఏమీ చెప్పలేదు.

కాని నాకైతే మరునాడే, ఏ రహస్య కళాస్వరూపాన్ని అమ్మకు చెప్ప జాలకపోయానో, ఏ అనుభూతి స్వభావాన్ని అప్పటికీ యిప్పటికీ మాటల్లో చూపుల్లో వివరించలేక అశక్తుణ్ణిగా నిలబడిపోయానో- 'అది' అనుభవమయింది.

చీకటిపడుతున్న అసురసంధ్యవేళలో ఒక రెండెడ్ల బండి చెట్టు కింద దిగింది. పాంథులు సత్రం వేపు వెడుతున్నారు. ఎవరో మనిషి వునికిని గుర్తించి—

"బాబూ, యీ వూళ్ళో పాలెక్కడ దొరుకుతాయి?" అని ప్రశ్నించగానే నేను ముందుకు వచ్చాను.

"పాల చెంబు— వుందా?"

"ఆఁ ఇవిగో డబ్బులు. నీకు పుణ్యం"

"అక్కర్లేదండీ"

పావుగంటలో రత్తమ్మ పిండి యిచ్చిన పాలను తెచ్చి యిచ్చాను.

"ప్రతి మనిషి తనకున్నది యిస్తాడు. ప్రతిఫలంగా తీసుకొంటాడు. నువ్వు ఏమీ వద్దంటున్నావు. ఎవరు బాబూ నీవు?"

ఆయన గుచ్చి గుచ్చి నన్ను ప్రశ్నించాడు.

చివరికి నా చరిత్ర చెప్పాను.

* * *

ఆ మరుసటి దినమే నా కూలి జీవితాధ్యాయం ముగిసింది. తిరిగి విద్యార్థి దశ తొలకరించింది.

అమ్మ కన్నీటి ఆమోదంతోనే ఆయన నన్ను తమ వూరుకు తీసుకు పోయాడు. అక్కడ ఒక సంవత్సరంలోనే అప్పటి బెనారస్ మెట్రిక్యులేషన్ పరీక్ష పాసయినాను. తర్వాత వుపకార వేతనంతో కాలేజిలో గూడా ప్రవే శించాను. ఎఫ్.ఏ. అయిపోయింది. పట్ట పరీక్షగూడా సగంలో పడ్డది.

అమ్మ ఆరోగ్యం క్షీణిస్తున్నదని రెండు కబుర్లు అందినవి. అంతటితో నా విద్యార్థి జీవితం మళ్ళీ యింకో మలుపు తిరిగింది. చెట్టు కింద సునాయా సంగా వుపవశించే విద్య నాకేనాడు పట్టుబడ్డదో, ఆనాటి నుంచే ఏ లక్ష్యాన్న యినా, సంకల్పబలంతోనే సాధించ గలనన్న ఆత్మ స్థయిర్యం అలవడిందను కొంటాను.

ఎవరెంత చెప్పినా వినదలచుకోలేదు. ఇప్పుడొక్కటే లక్ష్యం. అమ్మను సేవించి రక్షించుకోవాలి. ఇంకొకటి- ఒక్క కరుణా దృష్టితోనే నాకు విద్యా

దానం చేసిన ఆయన రుణం తీర్చివేయాలి. దేనికయినా ధనలక్ష్మి కరుణ వుండాలి. అంటే వుద్యోగం. ఆ నిస్సంకోచ ఆత్మ విశ్వాసంతోనే యీ కొత్త లోకంలో పాదాలు మోపాను.

తన బాధలు, తన ఆవేదన ఒంటరిగా భరించిన అమ్మ పాదాలు స్పృశించాను.

యిన్నేళ్ళూ అడుగంటిపోయినవనుకొన్న తన లోపలి ఆశలూ- ఒక్కసారిగా ఆ స్పర్శతోనే చిగురించినట్లయి ఆమె కొద్దిరోజుల్లోనే కోలుకున్నది.

ఆ సాయంత్రం కొంచెంసేపు చెట్టుకింద కూచ్చున్నాను. విచిత్రంగా, అది ఆకు రాలే రుతువుకాకపోయినా, నా శిరస్సుమీద పండుటాకులు వర్షించినట్లయి పైకి చూశాను. వెంటనే నా రెండవ సంకల్పం స్మృతికి వచ్చింది,

అవును, నీ విద్యాదాత అప్పు ఎప్పుడు తీరుస్తావ్? "అప్పు తీరుస్తావు, సరే, ఆయన కరుణను గూడా రుణం కింద భావిస్తున్నావా?" ఎవరీ ప్రశ్నలు విసురుతున్నది- అని తలపోస్తూనే లేచాను.

నేను గృహప్రాంగణంలోకి అడుగుపెట్టే సరికి రత్తమ్మ అమ్మతో కబుర్లు చెబుతూ కనిపించింది.

"నీ కోసమే కూచున్నానయ్యా మన వూళ్ళో పాదిరీకి పాలు పోస్తుంటా గదా. వాళ్ళయిస్కోల్లో పంతులు పని వుందంట. నిన్ను కాయితాలు పెట్ట మన్నాడు" అన్నది.

అప్పుడప్పుడే మా చుట్టుపక్కల గ్రామాల హరిజన వాడలన్నీ క్రిష్టియన్ వాడలుగా రూపుదాల్చు కుంటున్నవి. అన్ని వూళ్ళలోనూ చిన్న చిన్న చర్చీలు నిర్మిస్తున్నారు.

మా వూళ్ళో చిన్న స్కూలు గూడా చర్చీ ఎదటనే స్థాపించారు. ఆ పాఠశాలలోనే నేనిప్పుడు అన్‌ట్రెయిన్డ్ టీచరుగా కుదురు కొన్నాను. అక్కడే నా తోటి వుపాధ్యాయిని గ్రేస్‌తో ప్రథమ పరిచయం.

* * *

గ్రేస్ జక్రియా నాకన్నా వయసులో కొంచెం పెద్దదే అయివుండాలి. కాని చాలా చిన్నదిగా కనపడేది. మనుషులకి అంత పెద్ద విస్ఫారిత నేత్రాలు అంత ఆరోగ్యం అంత సొగసు వుంటవా?- అనిపించేది. నా మాదిరిగా తనూ అన్‌ట్రెయిన్డ్ టీచరే.

అప్పట్లో స్త్రీ లెవరూ వేసుకోని గొడుగుపట్టి మత్తగజంలా నడిచి పోతుంటే వూరంతా విరగబడి చూచేవారు. ఈ బాధ పడలేక జక్రియా దొంక

దారిన నడచుకొంటూ పొరుగూరి నుంచి వచ్చేది. మళ్ళీ ఆ దారినే వెడలి పోయేది. ఆమెకు తోడుగా నేను వూరి పొలిమేరలదాకా వెంట వెళ్తుండేవాణ్ణి.

మధ్యలో చెట్టు కింద కొంత తడవు కూర్చొనేవాళ్ళం. అప్పుడనిపించేది, యీ సృష్టిలో ప్రకృతిలో చెట్టులాంటి అందమైన ఒక వ్యక్తితో నాకు స్నేహం కలిసిందని. ఆమె భావాలు నేనెప్పుడూ పరీక్షించి చూడలేదు. ప్రతి కదలిక లోనూ, ప్రతి పదోచ్చారణలోనూ ఏదో ప్రశాంతత, గంభీరత అదృశ్యమై వున్నదని భావించేవాణ్ణి.

కాని, ఆమె ఆ చెట్టు కింద నాతో సహ పంక్తిన కూచుంటున్నది నాతో పాటు ఆ గానం ఆ మనోహర శాంతి అనుభవించటానికేనా? స్పర్శ సుఖాన్ని- గాలినుండీ, ఆకుల గలగలనుండీ, చెర్లో ముడుచుకుపోతూన్న తామరపూల కాడలనుండీ, దూరపు నక్షత్ర కాంతినుండీ, మబ్బు చాటునుండీ విస్తరిస్తూన్న చందమామ నుండీ కాక- నానుండే ఆశిస్తున్నదని తెలుసుకోవటానికి నాకు ఎన్ని నెలల దీర్ఘఅనుభవం కావలసి వచ్చిందో.

ఒక సాయంత్రపు ఏకాంతంలో ఆమె గబుక్కున నన్ను గట్టిగా ముద్దుపెట్టుకొన్నది. నా వడిని ఆక్రమించింది.

"మతంలో కలవ్వా? మనం పెళ్ళి చేసుకుందాం. ఇద్దరం ట్రైనింగుకు పోదాం. ఇక్కడే వుద్యోగాలు చేసుకుందాం" అని ఎంతో అనురక్తితో నన్ను వుక్కిరి బిక్కిరి చేసేసింది.

నా నుండి ఏ స్పందనలేక నివ్వెరపడిపోయి "ఏమిటాలోచిస్తున్నావ్?." అని కళ్ళలో కళ్ళుంచి చూసింది.

మళ్ళీ అడిగింది- ఒక్క క్షణం నిదానించి.

నేను కదలలేక మెదలలేక చెట్టుకేసి చూశాను.

"గ్రేసీ, యీ చెట్టుది ఏ మతం- అని ఆలోచిస్తున్నాను"

"యు ఆర్ ఏ ఫూల్"

"అవును గ్రేసీ, నాకు పెళ్ళి మీద వాంఛలేదు"

ఈ సంఘటన జరిగిన తర్వాత గూడా ఆమెకు తోడుగా వెళ్ళటం మాన లేదు. ఆమె మాత్రం చెట్టుకింద నాతోపాటు విశ్రమించటం మానివేసింది. మళ్ళీ నన్నెప్పుడూ స్పృశించలేదు.

* * *

అప్పుడే వచ్చింది రెండో ప్రపంచయుద్ధం. నా అప్పు తీరలేదు. నా ఆవేదన తీరలేదు. జపాను - ఫ్రెంచి, డచ్చి, బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యాల వలస దేశాలన్నింటినీ కైవసం చేసుకొన్నది.

ఈ అదనులో నేను సైన్యంలో కమీషన్‌కు అప్లికేషన్ పెట్టాను. పిలుపూ, సెలెక్షనూ! మా మేనమామ వచ్చి అమ్మను వూరడించి తీసుకుపోయాడు.

నేను బయలుదేరుతున్న సమయంలో జక్రియా వచ్చి ఎదుట నిల్చింది. చెట్టుకింద.

"నన్ను క్షమించానని చెప్పు. నీకు వీడ్కోలు చెబుతాను'' అని నమ్రంగా నా చేతిని తాకింది.

"క్షమించవలసింది నువ్వు. ఇది వీడ్కోలు కాదు. మళ్ళీ కలుస్తాం. అప్పటికి నువ్వు హెడ్‌మిస్ట్రెస్‌గానో, ప్రిన్సిపాలిగానో నా అప్లికేషన్ తీసుకుంటావ్'' అన్నాను నేను వెళ్ళి పోతూనే.

ఎందుకన్నానో-! నాలుగేళ్ళ తర్వాత నేను బర్మా యుద్ధం ముగిసాక సైన్యం నుండి విడుదల పొంది స్వదేశమార్గంలో వుండగా అలహాబాద్ స్టేషన్‌లో ఒంటరిగా, దీనురాలై, తను ప్రేమించినవాడి మోసానికి గురియై కట్టుబట్టల్తో నిలిచి కన్పించింది. నేవీలో ఆఫీసరట.

ఇంటికి రానన్నది. వాణ్ణి పట్టి పగ తీర్చుకొంటానన్నది. ససేమిరా వినలేదు. బ్రతిమిలాడినా లాభంలేకపోయింది. రెండు చీరెలు కొనిపెట్టు. చాలు- అన్నది.

బజారుకు వెళ్ళాం. బలవంతాన అరడజను చీరెలూ, సూట్‌కేసూ, స్లిప్పర్లూ కొని యిచ్చాను. నా పర్సులో సగం నోట్లు ఆమెను బలవంతంగా తీసుకొనేట్లు ప్రాధేయపడ్డాను.

"గ్రేసీ, మనమిద్దరం మన పూళ్ళో చెట్టు కింద వేర్వేరు సంగీతాలు విన్నాం. నా పాటను నీకు వినిపించాలని ప్రయత్నించాను. సాధ్యపడలేదు''

ఏడవలేదు. చాలా గంభీరంగా నా చేతిని తాకింది.

ఊరు చేరినాక ఆమె సంగతి పాదిరీకి నివేదించాను. "బాబూ, బైబిల్ కథ స్మృతికి తెచ్చావ్. ఆమెను క్రీస్తుప్రభువే రక్షిస్తాడు. నీవు దిగులుపడకు" అన్నాడు. ఆమెను మళ్ళీ నేనెప్పుడూ చూడలేదు.

* * *

యుద్ధ సర్వీసువల్ల వుద్యోగం మంచిదే దొరికింది నాకు. ప్రమోషన్లు గూడా త్వర త్వరగా లభించాయి. అమ్మ కోరినట్లుగా వివాహం చేసుకొన్నాను. నా పిల్లలూ చదువుకొని రెక్కలు తెచ్చుకొన్నారు.

ఇప్పుడు నా అవసరం తీరిపోయింది. రత్తమ్మ రుణం, నా విద్యాదాత రుణం ఎప్పుడో తీరిపోయినవి. అమ్మ గూడా ప్రశాంతంగానే బ్రహ్మ పదార్థంలో కలిసి పోయింది.

కాని గురు రుణం తీరలేదు. గురువులు ఆరు రకాలని పెద్దలు వుద్ఘాటిస్తున్నారు- ప్రేరక, సూచక, వాచక, దర్శక, శిక్షక, బోధకులనీ.

ఈ షడ్గురువులూ ఒకే మూర్తిలో దర్శన మిచ్చిన, ఆ చెట్టును, నా సర్వీసంతా వుత్తరాదినే గడపటంలో, మళ్ళీ చూడటం పడలేదు.

ఇప్పుడు- రిటైర్ అయి, వానప్రస్థాశ్రమంలో అడుగిడుతూ మొదట ఏ గురువును సంస్మరించను? ఆ గురుదర్శనానికే యీ నా పయనం.

నా భార్య వారించింది. నాకు పెళ్ళి 'అరణంగా' వచ్చిన మా పిన్నత్త గారు వ్యంగ్య వ్యాఖ్యానం చేసింది.

"ఆ యిల్లు ఎప్పుడో చవుడు పట్టి పోయింది. మిమ్మలెవరు గుర్తు పడ్తారు? ఎక్కడ తింటారు?" అన్నది నా సహధర్మచారిణి.

"ఇంటి కోసం కాదే పిల్లా. మీ అయన ఏదో చెట్టుకోసం వెడుతున్నాడే. ఆ వంశంలోవున్న ఆనవాయితేనే- ఎందుకు ఆపుతావు" అన్నది పిన్నత్త గారు.

ఆమె విసురు మా తాతగారి మీద ధాత కరువు రోజుల్లో ఆయన చెట్ల మేస్త్రీగా వుండి ట్రంకు రోడ్డులో చాలా వృక్షాలకు పాదులు తీయించి, నాటించాడట. నీరు లేకుండా బతికే చెట్లు.

* * *

ఒక పగలూ, ఒక రాత్రి ప్రయాణం చేసి, ఒక లారీవాని ధర్మమా అని అర్ధరాత్రికి మా గ్రామం చేరాను. మా యిల్లు చవుడుపట్ట లేదను కొంటాను.

కాపరం వుంటున్న కాంతయ్యా మాస్టర్‌గారు అప్పటికప్పుడు నాకు పక్క అమర్చారు. మనవడి కోసం వుంచిన పాలతో కాఫీ కప్పు అందించారు. యాదమరచి నిద్రించానేమో తెల్లారి చాలా ఆలస్యంగా మెళకువ వచ్చింది.

మొదటి స్పందనతోనో, చెరువుకేసి బయలుదేరాను. ఏదో కొత్త ప్రదేశంలో నడుస్తున్నట్లుగా భావన కలిగి తిరిగి చూశాను. అదే దారి. అదే వీధి. అవే అరుగులు. అయితే ముఖాలు కొత్త. గోడలు పాత.

నేనక్కడకు చేరేసరికి- చెట్టు కనిపించ లేదు. చెట్టు, చెట్టు ఏమయింది? అక్కడ కనిపించిన మొదటి వ్యక్తిని ఆపి ఆ ప్రశ్నే వేశాను.

"ఏ సెట్టు?"

"అదే. యిక్కడుండేది పెద్ద చెట్టు. ఒక వైపున వూడలూ-"

"ఓ ఆ సెట్టా? దాన్నెప్పుడో కొట్టేశారయ్యా. - అయ్యగోరూ. మీకు తెలవదా- యీ సెరువంతా యీకర్ సెక్చనోళ్ళ యిండ్లకు పట్టాలిస్తిరి గదా"

అప్పుడు చూచాను. చెరువు సగం పూడిపోయి వున్నది. అక్కడక్కడా గుడిశెలూ లేచినై.

"ఇంకెక్కడా స్థలం దొరకలేదా?"

"దొరక్కేం. బోలెడంత. కట్టుకుపోయినంతుంది మరి మా వూళ్ళో ఫ్యార్టీలు కదండీ" అన్నాడు.

తిరుగు ప్రయాణంలో ప్లాట్‌ఫారం మీద యీ పత్రిక కొన్నాను. దీంట్లో మొదటి కవితే సింధీ కవి గేయం. ప్రథమంలో వుదహరించాను- దయ చేసి తిరిగి పఠించండి. ○

(స్వాతి మాసపత్రిక)

మనుషులలా - దేవతలలా

వారాల పిల్లవాడు ఆ రోజున వుపవాసం వున్నాడు. చాలా సేపు పూటకూళ్ళ రంగమ్మగారి అరుగులమీద చల్లగా పడుకొన్నాడు. స్కూలు టైముకి లేచి, బజార్లో కోమట్ల చలివేంద్రం దగ్గర ఒక గ్లాసు నీళ్ళ మజ్జిగ తాగాడు. తూలుతూ, తూలుతూ మురుగు వంతెనదాకా నడిచాడు. నిన్నటి పులి మజ్జిగ, నాటి వుపవాసం, ఆ మురుగు కంపు - ఇక భరించలేక భళ్ళున వాంతి చేసుకొన్నాడు. దారిన పోతూ ఓ ముసలవ్వ - "నీ తల్లి కడుపు చలవరా తండ్రీ! ఎండల్లో తిరుగుతున్నావని నిన్ను తలుచుకొంటున్నదిరా!" అన్నది. ఆ మాటలు వారాల పిల్లాడికి వినిపించలేదు. మురుగుకాలువ వంతెన పట్టుకొని ఇంకోసారి కక్కేశాడు- కాలువకు యాభై గజాల దూరంలో రైలు బద్దీల మీదగా కొత్తగా వచ్చిన జనతా బండి గాలిని దూసుకుంటూ పోయింది. అల్లంత దూరాన్నుంచి రైలింజను కుదుపు, వారాల పిల్లాణ్ణి వంతెన గోడమీంచి తోసేసింది.

వారాల పిల్లాడు స్కూలుకు పోకుండా వచ్చిన దిక్కునే బయలు దేరాడు. కోర్టుకు వచ్చిన కక్షి దారులూ, జమాబందికోసం పడిగాపులు కాస్తున్న కరణాలు, గ్రామ మునసబులూ పూటకూళ్ళ రంగమ్మగారి లోపలి అరుగుల మీద చేరారు. వారాల పిల్లాడు వాళ్ళల్లో కలిసిపోయి లోకాభిరామాయణం వింటున్నాడు. "రెండో సాక్ష్యం ఎదురు తిరిగింది. కొత్తగా వచ్చిన కలెక్టరు

రెమిషన్లను ధర్మరాజులాగా దయచేస్తున్నాడు." ఇదుగో, ఆరు నూరయినా, నూరు ఆరయినా అప్పీలుచేసి తీరాల్సిందే, ఏమండీ కర్ణంగారూ, మళ్ళీ అటువంటి పొగాకు దొరకనే లేదండీ. మా ఫిర్కా గ్రామాల్ని ముట్టుకొనేలేదండి. అల్లుడికి ఆపరేషన్ అని విన్నానే. అవునండీ అజీర్ణ వ్యాధి. పదేళ్ళబట్టి ఆధరువు గోధుమ రొట్టేగదండీ!"

మధ్యాహ్నం భోంచేసి. అప్పుడే రంగమ్మగారి హోటల్లోపల్నించి బయటికి వచ్చిన లోకనాథం చూసి —

"ఏమోయ్, నారాయణా - బళ్లోకి వెళ్ళలే?" అని ప్రశ్నించాడు.

వారాల పిల్లాడు - నారాయణ అన్నాడు - "లేదండీ! ఇవ్వాళ విరేచనాల మాత్ర వేసుకొన్నా."

వాళ్ళిద్దరిదీ ఆ బస్తీకి దగ్గిర్లోనే వున్న పల్లెటూరు. లోకనాథం, వెనక విద్యార్థుల మీటింగుల్లో విప్లవోపన్యాసాలిచ్చి ఇప్పుడు పోస్టాఫీసులో గుమాస్తా పని జేస్తున్నాడు. మధ్యాహ్నం పోస్టాఫీసు తియ్యటానికి ఇంకా రెండు గంటల టైం వుంది. అయినా అక్కడ చచ్చేంత పని ఏమీ లేదు. పోస్టుమాస్టరు గారి అల్లుడొచ్చాడు. అందువల్ల ముసలాయన తాళాలుతీసి మళ్ళీ పోతాడు. ఇక కార్డులూ, కవర్లూ ఏమీ లేవు - (ఒక్క అర్థ రూపాయ బిళ్ళలు తప్పితే) అమ్మటానికి.

"రావోయ్, నా రూముకు పోదాం. ఆ నవల కాస్తా పూర్తి చేద్దాం నేనాఫీసుకు పోయేలోగా."

లోకనాథం వెంట నారాయణ వెళ్ళాడు. డాస్టొవిస్కీ నవల చదివి తెలుగులో అర్థం చెబుతున్నాడు లోకనాథం. నవలలో పేద విద్యార్థి - రాస్కోల్నికాఫ్ పాత్ర నారాయణకు బాగా నచ్చింది.

"అయితే, ఆ హత్యను నువ్వు సమర్థిస్తావా?" అని లోకనాథం అడిగాడు. ఒక హత్యగాదు. రాస్కోల్నికాఫ్ రెండు హత్యలు చేస్తాడు. ఆ ఇద్దరూ స్త్రీలే.

"ఎందుకు సమర్థించను? తనకోసం కాదుగా చేసింది? సమాజంకోసం చేశాడు. ఆ పీడాకారిపోతే సంఘానికి నష్టంలేదు, ఇతరత్రా లాభంగూడా. రాస్కోల్నికాఫ్ నూటికి నూరు కరెక్టు" అని నారాయణ సమర్థించాడు. నారాయణ స్కూల్ ఫైనల్ పరీక్షలు ఇంకో మూడు నెలల్లో వున్నయ్. ఈ

నవలలో లీనమైపోయి తను కాలేజిలో చదువుకుంటున్నట్లుగా భావన చేసు కొన్నాడు నారాయణ.

లోకనాథం అన్నాడు: "వెరీగుడ్ నారాయణా! ఆ దృష్టితో ఆలోచించే వాళ్ళు బహు తక్కువ. అసలు మంచి సాహిత్యం చదివే వోపికే లేదోయ్ మన కుర్రాళ్ళకి. ఒట్టి సినిమా పిచ్చి తప్పితే ఇంకేం పట్టదు. పై పెచ్చు ఇంగ్లీషు బొత్తిగా శూన్యం."

బయటి కెళ్ళొస్తానని చెప్పి నారాయణ పెద్ద వాంతి చేసుకొన్నాడు. రెండు చేతుల్తో తల పట్టుకొని, పైకి పీక్కువస్తున్న కంటి గుడ్లు మూసు కుంటూ వరాండాలో దభిక్కున తూలి, తలను గోడకు కొట్టుకొన్నాడు. అతని కడుపులో పేగులన్నీ వాటి భాషలో ఒక్కసారే మాట్లాడినై.

లోకనాథం వచ్చి చూసి - "ఏమిటిది నారాయణా?" అని అడిగాడు.

"వళ్ళు తూలింది."

"చిత్రమూలం మాత్రా ఏం కథ? ఆచార్లగారి చలవేనా? ఎన్ని విరేచ నాలైనై ఏమిటి?"

"కాదు శోష."

"తిండి తిన్లా?"

"ఉహూ"

"అరే చెప్పావ్ కాదేం? రా రా-లోపలికిరా! అరటిపండ్లుండాలి. ఇవి తింటూండు. నేను వోయి కాంతయ్య హోటల్లో కాఫీ పోయించుకొస్తా."

కోర్టు జనంతో కిటకిటలాడుతున్నది కాంతయ్య హోటలు. రిమాండులో వున్న ఖైదీలు, పహరాగా వచ్చిన పోలీసు జవాన్లు - ఖైదీల బంధువుల ఆసరా చూసుకొని ఫలహారాలు చేస్తున్నారు. ప్రొప్రయిటరు కాంతయ్య మాత్రం పాత బాకీదారు నొకణ్ణి పట్టుకొని దబాయించేస్తున్నాడు. లోకనాథం సంగతి ఇంకో పది నిమిషాలకు గాని కాంతయ్య పట్టించుకోలేదు.

"ఇదుగో ఏమండీ - అక్కడ మా కుర్రాడు శోషొచ్చి పడిపోయాడు. జల్దీ పోయించండీ ఓ కప్పు కాఫీ-"

"చదువుకొన్నవాళ్ళు....అట్లా చూస్తూనే తొందరపడితే ఎట్లా చావను మాష్టారుగారూ....?"

పైన ఆకువేసి చెయ్యి కాలకుండా కప్పు పట్టుకొని - లోకనాథం గదిని చేరుకొన్నాడు. అక్కడ - శోష వచ్చి తెప్పరిల్లుకుంటూన్న వారాల పిల్లాడిని పైకి లేవదీస్తూ పోలీసు కానిస్టేబిల్ కనిపించాడు.

"ఎక్కడ బెట్టావు చెప్పు. నిన్నేం చెయ్యం - నిజం జెపితే వదిలివేస్తాం" అంటున్నాడు.

లోకనాథం కప్పు జారవిడవబోయి -

"ఏమిటిది? ఏమిటిది నారాయణా?" అని కానిస్టేబిల్ నల్లటి చెమట ముఖంవంక చూస్తూ వారాల పిల్లాణ్ణి ప్రశ్నించాడు.

"నే జెస్తా వినండి. పొద్దున మేస్ట్రీటుగారింటికి వారాని కెళ్ళాడు. ఇంట్లో ఇబ్బందిగా వుండి ఆడవారువేరే భోజనం చూసుకోమన్నారు. వచ్చేటప్పుడు చంటిపిల్ల చేతిలో వెండి కప్పు కాజేసుకొచ్చేశాడు. అడుక్కు తినే యెదవలకి అడుక్కు తినే బుద్దులండీ."

"నాకు తెలీదు. నేంగాదు తీసింది" అని నారాయణ కొంచెం దృఢంగా అన్నాడు.

"నాతో చెప్పు నారాయణా - నిజం చెప్పు" లోకనాథం బ్రతిమిలాడినట్లుగా అడిగాడు.

నారాయణ ఇక మాట్లాడలేదు. కళ్ళ నీళ్ళు కుక్కుకొని - "లోకనాథంగారూ -" అన్నాడు. ఇక మాటలు పెగల్లేదు.

కానిస్టేబిల్ - వారాల పిల్లాడి రెక్క గట్టిగా గుంజి - "పద. మక్కెలు విరగ్గొడితే నిజం వస్తుంది. దాని జేజెమ్మా వస్తుంది. పద" అని స్టేషన్‌కు గుంజు కెళ్ళాడు.

వారాల పిల్లాడు స్టేషన్‌లో బెంచీ వెనక గోడకానుకొని కునికిపాట్లు పడుతున్నాడు. పేగుల అరుపు తగ్గింది. ఒళ్ళు మాత్రం కొంచెం బరువుగా వుంది. తిమ్మిరి ఎక్కిన కాలువలె వుంది. తల దిమ్ముగా వుంది కాని ఆలోచిస్తూనూ వుంది. చుట్టూ చీకటో వెల్తురో తెలీదు. తుపాకుల్ని నిలబెట్టిన గోడ వెనకనే ఓ చిమ్నీ వెలుగుతున్నది. కళ్ళు తెరిపిళ్ళు పడ్డప్పుడు దాని వెల్తురు కిరణాలు సూదులై పొడుస్తున్నవి.

* * *

"అమ్మా, ఇవాళ వారం అండీ"

మేజస్ట్రేటుగారి భార్య దూరంగా కూర్చొని వుండి "అబ్బాయ్, ఇవ్వాళ వీల్లేదు. నేను బయట జేరాను. ఇంకెక్కడైనా చూసుకో" అని కంచుగొంతుతో మాట్లాడింది.

"వంటమనిషి వుందిగదాండి. ఎక్కడా దొరకదండీ. పోనీ రాత్రికి ఎక్కడైనా చూసుకొంటాలేండి. ఈ పూటకు..."

మేజిస్ట్రీటుగారు వరండాలో బిళ్ళ బంట్రోతు అందిస్తున్న కాగితాలమీద సంతకాలు పెడుతూ—"ఇలా పంపించు. ఎవరా అధికప్రసంగం" అని కేక వేశారు.

వారాల పిల్లాడు వెళ్ళి ముందు నుంచున్నాడు. ఒకచేత్తో చొక్కాసులుము కుంటూ.

"పీల్లేదన్నారు—వినిపించిందా? ఏమిటా క్రాసుపరీక్ష. రేపట్నించీ అసలు నీకు వారం లేదు. ఊ....పో...."

దొడ్లో పసిపిల్ల అఘుకొంటోంది. చేతిలో కప్పు. వంటలక్క దొడ్లోకి తొంగిచూసి— "లాభం లేదయ్యా ఉన్నవాళ్ళు పెడ్తారనేది కల్ల. నేనో చిటికెడు నెయ్యి ఎక్కు వేస్తానేమోనని అసలుకే ఎగనామం పెట్టారు. పో పాపం, నీ తల్లి కడుపుచల్లగా, ఏమహాతల్లయినా యింత ముద్ద పెట్టకపోదులే" అని మళ్ళీ లోపలికి పోబోయింది. పిల్ల చేతిలో కప్పు చూసి ఆగి—"ఇదుగో ఇట్లాగే పారేసుకొనేది. అనుమానం ఒకచోట వస్తువొకచోటా అవుతుంది" ఆమె ఆకప్పు గుంజుకొని వంటింట్లోకి పోయింది. వారాల పిల్లాడు ఇదంతా చూశాడు.

ఇంతలో సబిన్స్పెక్టరు వచ్చేశాడు.

"ఇప్పుడైనా నిజం చెబుతావా??"

దిమ్ముతల కొంచెం తేర్చుకొని నారాయణ అన్నాడు. "నేం గాదండీ. వంటమనిషి తీసుకొని పోయింది."

వారాల పిల్లాణ్ని మర్నాడు వదిలేశారు.

* * *

"ఏమబ్బాయ్, జ్వరంగా ఉందా ఏమిటి అట్లా పడుకొన్నావ్?" రంగమ్మ గారు అరుగుమీడ నారాయణను పలకరించింది.

నారాయణకు జ్వరం లేదు. తిండి లేదు. వారాలూ లేవు. లోకనాథం కనబడి అప్పటికి ఐదురోజులయింది. ఇన్నాళ్ళనించీ మార్చకుండా పెట్టె అడుగున, పుస్తకాలకింద దాచిపెట్టిన అర్ధరూపాయి బిళ్ళ, వాళ్ళమ్మ కట్టిచ్చిన పసుపు ముడుపు గుడ్డలోంచి తీసి మార్చేశాడు. ఆరోజున బేడ ఖర్చుపెట్టి మిగతాది జేబులో వేసుకొని తిరిగి వస్తూంటే లోకనాథం కనిపించాడు.

"ఏమోయ్! మళ్ళీ కనిపించలేదు:"

"ఎందుకు?"

"చివరికి నాతోగూడా ఒక్కముక్క చెప్పకపోతివిగదా. నీ మంచికే చెబుతున్నా."

"ఆరోజునే చెప్పానుగా. నమ్మని వాళ్ళకు మళ్ళీ చెప్పి ఏం లాభం?"

ఈ నమ్మకం నారాయణకు గట్టిగా వుంది. వారాలిచ్చే దాతలందరూ—ఒక్కొక్క ఇంట్లో అదే మాట.

"పాముకు పాలు పోస్తే కరవకుండా వుంటుందిటండీ. ఈ కాలపు గుంట ముండాకొడుకులికి వారాలిచ్చినా అంతే. వరహాలిచ్చినా అంతే. పాడుబుద్ధులు"

"నేం గాందడీ దొంగతనం చేసింది. ఆ కప్పు వంటమనిషి భద్రంగా పెట్టివుంచింది."

"ఛీ! మళ్ళీ రోషంగూడాను. ఇంట్లో ఇన్నిసామానులు వదిలేసి పోతుంటాం. వారం గీరం యిచ్చేదిలేదు పో. సాటి జాతివాడన్నందుకు బాగా పెట్టావ్."

నారాయణ ఈ వారం రోజులు స్కూలు ముఖం మర్చిపోయాడు. లోకనాధం ముఖం మర్చిపోయాడు. వారాలిచ్చిన మగవారి ముఖాలు మర్చిపోయాడు. తిండి పెట్టిన ఆడవాళ్ళ ముఖాలూ మర్చిపోయాడు. అందరి ముఖాల్లోనూ, తన్ను పట్టుకెళ్ళిన పోలీసు ముఖం కనిపిస్తున్నది.

*   *   *

నారాయణ మురుగు కాలువ వంతెన దాటినప్పుడే బాగా చీకటి పడింది. టెంటు సినిమా హాలు ముందు తప్పెట్లు ఆగిపోయి మొదటి ఆట ప్రారంభించారు. కిల్లీ కొట్టుల ముందున్న జనం తోసుకొంటూ టెంటులోకి పోతున్నారు. యూనిఫారంలో వున్న పోలీసు మాత్రం ఒక కొట్టు ముందు నుంచొని వున్నాడు. ఆ ముఖంవంక వారాల పిల్లాడు ఒక్క క్షణం చూశాడు. ఇద్దరి చూపులూ కలిసినై. నారాయణ ఒడలంతా భూకంపంలాగా జలదరించుకొన్నది. తల వంచుకొని కొట్లు దాటి పోయాడు.

రైలుపట్టాలమీదుగా నారాయణ రెండు ఫర్లాంగులు నడిచాడు. అక్కడ రైలు లైనుకు రెండుపక్కలా నిమ్మ తోట లున్నాయ్. పట్టాలమీద వెన్నెల పడకుండా, తోటల క్రీనీడ కమ్మేసిం దక్కడ. వారాల పిల్లాడు అవుటర్ సిగ్నల్‌వైపే చూస్తూ రైలుబద్దల మీద కూచున్నాడు. రెండు సిగ్నల్సూ ఎర్రగా కనిపిస్తున్నయ్. మెయిలు వచ్చే ముందు—అరగంట ముందే—పచ్చబడతై ఆ సిగ్నల్సు. నిమిషాలు లెక్కిస్తూ నారాయణ కూచున్నాడు. ఎర్ర దీపాల్లో పోలీసు ముఖం కనిపిస్తున్నది.

"ఒక ఉత్తరం రాసి పెడితేనో?" అనుకున్నాడు, ఎందుకు? ఎవరి నుద్ధరించను?" పోలీసు ముఖం గల లోకాన్నా? లోకనాధాన్నా? మేస్త్రీటునా? వంట మనిషినా? పూటకూళ్ళమ్మనా? ఎవర్ని? ఎవర్నీ లేదు.

నారాయణ ఎర్ర దీపాల దిక్కు తిరిగి చూశాడు. దీపాలు పచ్చ బడ్డయ్. పోలీసు ముఖం మాయమై పోయింది. నిమిషాల్లో మెయి లొచ్చేస్తుంది. రేపే మవుతుంది? తన శవాన్ని ముందెవరు చూస్తారో? ఎట్లా గుర్తుపడ్తారో? స్కూలుకు సెలవిస్తారేమో? లోకనాథం వెళ్ళి అమ్మకు చెప్పేదాకా తెలీదేమో.

అప్పికట్ల స్టేషన్ దాటుతూ, మెయిలింజన్ లోకాన్ని చిల్లి పొడుస్తూ కూసింది.

ఇంకో రెండు మూడు నిమిషాలు, నొప్పి వుండదు గదా. ఇప్పుడు లేచిపోతేనో, రే పెవరిస్తారు వారం? ఎందుకీ ఆశ నిరాశలు?

వారాల పిల్లాడి భుజాన్ని చల్లగా ఏదో వస్తువు తాకినట్లయింది. శబ్దం లేకుండా కెనడియన్ ఇంజన్ వచ్చి పడ్డదా? నారాయణ పచ్చ లైట్లమీది నుంచి ఇటు చూశాడు.

పోలీసు! అదే నల్ల ముఖం! అదే చూపు! అదే చెమట వాసన!

"ఎందు కొచ్చావయ్యా ఇక్కడికి? చద్దామనా? లేలే! నీకోసం మూడు రోజుల్నించీ తిరుగుతున్నా. మేస్త్రీటుగారు నిన్ను తీసుకురమ్మన్నారు. పద. పద. చచ్చి ఎవర్ని బెదరిస్తావ్? లే. లే."

వారాల పిల్లాడు—చెమట తుడుచుకుంటూ పోలీసు వెనుక నడిచి వెళ్లాడు. ○

ఆంధ్రప్రభ సచిత్రవారపత్రిక